

ПРИКАЗ КЊИГЕ „ШПИЈУНСКО РАТОВАЊЕ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ УОЧИ ВЕЛИКОГ РАТА“

Јелена Динић

Универзитет Алфа у Београду, Факултет за инжењерски менаџмент

Шпијунско ратовање Краљевине Србије уочи великог рата, Милан Мијалковски, Душко Томић, Звонимир Пешић и Зоран Антић, Факултет за инжењерски менаџмент, Београд, Историјски архив „31. јануар“, Врање, 2014, 591 стр.

Сазнања о историји оружаних сукоба, поред осталог, указују на то да сваком масовном физичком ништењу људи претходи „подземно“ ратовање између „првог“ (обавештајног) ешелона сукобљених страна.

Аутори, солидни познаваоци шпијунског ратовања, истражили су, с једне стране, његове узроке, ток и резултате против Србије уочи Великог рата и, с друге стране, како се (колико успешно) Србија бранила од те специфичне „невидљиве“ агресије. Резултате истраживања презентовали су у врло занимљивом штиву које заокупља пажњу читаоцу у смислу да постаје неодвојиви део његове свакодневне ангажованости на оснаживању истине о том најтежем периоду у историји српског народа.

Ауторски тим – др Милан Мијалковски (професор и некадашњи високи официр војне контраобавештајне службе), др Душко Томић (професор и познавалац контраобавештајног рада), Звонимир Пешић (новинар, публициста и познавалац обавештајног рада) и др Зоран Антић (дипломирани политиколог) монографијом „Шпијунско ратовање Краљевине Србије уочи Великог рата“, обима 591 страницу, на оптималан начин дали су свој допринос обележавању стоте годишњице од почетка Првог светског рата. Аутори су, првенствено анализом садржаја докумената о унутрашњим приликама у Србији и њеног међународног положаја у периоду од 1875. до 1914. године, установили да је Србија изводила изнуђену опсежну обавештајну одбрамбено-офанзивну операцију ради одбране своје политичке независности и ослобођења потлачених саплеменика у Отоманском царству и Аустроугарској монархији. Реч је, тежишно, о ангажованости обавештајне компоненте Србије у складу са идејом промовисаном током Првог српског устанка (1804–1813) против турског окупатора о ослобођењу и уједињењу свих Срба, која је остварена после Великог рата 1918. године.

Монографија је структурирана у два поглавља. Прво поглавље „Шпијунска агресија Хабзбурга против Краљевине Србије“ обилује чињеницама које разоткривају незајакљиве територијалне претензије Аустроугарске монархије према читавом

Балкану. У складу са пројектованим продором до Солуна, Беч је од Берлинског конгреса (1878) до 1914. године константно предузимао усклађене дипломатске, шпијунске, економске, царинске и пропагандне делатности против Србије и Срба под турском окупацијом (у Старој Србији и Македонији) и примењивао страховладајући терор против Срба у Босни и Херцеговини. Све то чинио је с циљем да уништи Србију као независну државу, створи „босанску нацију” у Босни и Херцеговини и претоме Стару Србију и Македонију од Турске. Током провођења шпијунске агресије вешто је манипулисао Бугарском и Арнаутима, нудећи им уступке на штету Срба. Бечки агресор, суочен са одсудном одбраном Србије и жилавим отпором Срба ван Србије, односно закључивши да шпијунском агресијом не може постићи пројектовани циљ, у периоду од 1908. до 1914. године двадесетак пута је доносио одлуку о извршењу војне агресије против Србије и одустајао од њене реализације. Величанствене победе Србије у Првом балканском рату (1912) и Другом балканском рату (1913) и њено територијално проширење ослобођењем својих саплеменика у Старој Србији и Македонији, максимално су подстакли Беч да изврши војни напад на Србију. Зато је за атентат у Сарајеву на аустријског престолонаследника Франца Фердинанда, 28. јуна 1914. године, неосновано је оптужио Србију, а затим је и напао, уз подршку Немачке. Тако је почео Први светски рат.

Аутори у другом поглављу, под називом „Обавештајно одбрамбено-офанзивно ангажовање Кнежевине/Краљевине Србије”, аргументовано установљавају да је Србија била принуђена да се од шпијунске агресије Аустроугарске монархије брани применом сличне стратегије и тактике. Наиме, на матичној територији чинила је одговарајуће напоре на онемогућавању субверзивних делатности бечких шпијуна, док је у свом окружењу деловала обавештајно-офанзивно ради успешног сазнавања виталних тајни (намера и могућности) противника. Паралелно с тим, јачала је уверење својих потлачених саплеменика у нужно и могуће пружање и оружаног отпора окупатору, уколико изврши агресију на матицу Србију. Обавештајна компонента Србије, тачније Обавештајна служба Главног ђенералштаба српске војске била је основни носилац шпијунског ратовања Краљевине Србије. Тежиште њеног ангажовања у периоду од 1903. до 1908. године било на простору Старе Србије и Македоније, уочи и за време анексионе кризе (1908/09) на простору Босне и Херцеговине, затим до 1914. године, када се истовремено ангажовала на простору Аустроугарске и Турске. Српски обавештајци бранили су српство од непријатеља применом свих општепознатих метода подземног ратовања. Наиме, стварали су агентурне мреже на терену преко којих су откривали намере и способности Аустроугарске и Турске и користили прибављена сазнања за предузимање адекватних одбрамбених мера. Истовремено, организовали су Србе под туђинском влашћу за самоодбрану, познатију као „Четничка акција”, која је имала пресудну улогу у супротстављању бугарском тероризму против Срба у Старој Србији и Македонији. Суштина шпијунског ратовања Србије била је у томе да припреми своју поробљену браћу за оружани отпор окупатору који ће предузети у тренутку када српска војска отпочне офанзивне операције за ослобођење српских земаља. У том погледу, наглашену улогу имали су патриотска удружења „Српска одбрана у Турској”, „Народна одбрана” и Младобосанци, а од 1911. године и тајно удружење „Уједињење или смрт”.

О томе како је функционисало одбрамбено шпијунско ратовање Краљевине Србије, из обиља чињеница наводимо запис једног младобосанца, непосредног учесника тог ратовања: „У то доба, кад је био у питању национални интерес није било разлике међу Србима, иако их је судбина била поделила у четири државе... Цео народ је личио на велику завереничку организацију, у којој свако знаде шта му је дужност... Ако је кренуо четнички курир из царског Скопља... у малом селу на Дрини, у херцеговачком кршу поврх Невесиња, где год би наишао, било је довољно да рече лозинку, свугде је био неки скромни сеоски учитељ, неки народни свештеник, неки стари сељачки домаћин, који су припадали Народној Одбрани, који су давали капаузе спроводнике, примали поруке и предавали своје извештаје. После атентата у Сарајеву, аустријски окупатор је спровео низ процеса Србима у Босни. На тим процесима кад су се читале смртне пресуде, стајали су један поред другог поносни и несаломљени чланови сабора, посланици, трговци, занатлије, сељаци, и војници, сви сједињени пламеним српским осећањем...”

Био је немерљив допринос шпијунског ратовања Краљевине Србије у величанственим победама српске војске код Куманова и Битоља у Првом балканском рату и у Брегалничкој битки у Другом балканском рату. Међутим, његова круна представљала је изнуђена одлука Аустроугарске монархије да агресију на Србију 1914. године изврши из правца Босне и Херцеговине, неповољнији правац од оног са простора Срема и Баната. Страх од устанка Срба у Босни и Херцеговини пресудно је утицао на такву одлуку Беча.

Посебно значајни део књиге представљају прилози – изворни документи који омогућавају читаоцу да сазна многе чињенице, први пут саопштене јавности. Такође, обиље шема и слика, уз стотину наведених извора, у довољној мери потврђују чињеничну утемељеност материјала.

На крају, мишљење рецензента, проф. др Бранка Крге, проф. др Радомира Милашиновића и проф. др Зорана Вучинића, које се у сажетом смислу своди на изражавање признања ауторима монографије за испољену проницљивост у избору проблема који су истражили, а добијене резултате изложили на начин који ће несумњиво закупити пажњу читалаца, уверљиво препоручује ово незаобилазно штиво свима заинтересованима за „невидљиве” догађаје који су претходили катаклизмичном догађају – Првом светском рату.